

Andrzej Radwan, Aleksander Wadoń

Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kollątaja w Krakowie

FORMY ZAOPATRYWANIA GOSPODARSTW RODZINNYCH W USŁUGI MECHANIZACYJNE W POLSCE

FORMS OF PROVIDING MECHANIZATION SERVICES FOR FAMILY FARMS IN POLAND

Słowa kluczowe: usługi mechanizacyjne, świadczeniodawcy usług, gospodarstwa rodzinne, struktura usług

Key words: mechanization services, service providers, family farms, structure of services

Synopsis. Opracowanie zawiera analizę danych uzyskanych w gospodarstwach świadczących usługi mechanizacyjne, przeprowadzoną w czterech gminach w Polsce. Przedstawiono charakterystykę badanych obiektów, posiadanych zasobów pracy, wyposażenia w maszyny i urządzenia do produkcji, wielkość świadczonych usług oraz ich strukturę.

Wstęp

Przemiany społeczno-gospodarcze i polityczne zapoczątkowane w latach 90-tych ubiegłego wieku wpłynęły na dostosowania organizacyjno-instytucjonalne w sferze obsługi produkcyjnej rolnictwa. W analizowanym okresie nastąpiło zmniejszenie się zakresu świadczonych usług przez jednostki organizacyjne kółek rolniczych, których liczba wyraźnie zmalała - z ponad 2 tys. na początku lat 90-tych do 1052 w 2002 r. i 857 w 2007 r. [Rynek środków... 2008]. Obecnie w kraju funkcjonują tylko te spółdzielnie kółek rolniczych, które przeszły głęboką restrukturyzację, dostosowując swoją ofertę usługową do wymagań rynku. Wśród tych jednostek istnieją jednak takie, którym dobiega kres działalności usługowej, gdyż przestarzały park maszynowy jest mocno wyeksploatowany i nie stać ich na zakup nowych maszyn. Stąd istotną rolę w zaspokajaniu potrzeb gospodarstw na usługi mechanizacyjne mają prywatni usługodawcy. W większości, działalność usługową pełnią rolnicy mający gospodarstwa rolne, z reguły większe obszarowo i o odpowiednim potencjale usługowym. Jednostki prywatne mające zarejestrowaną działalność, bądź też funkcjonujące w oparciu o nieformalną sieć usługodawców, świadczą usługi w formie najmu prywatnego i pomocy sąsiedzkiej.

Materiał i metodyka badań

W opracowaniu przedstawiono główne formy zaopatrywania gospodarstw rodzinnych w usługi mechanizacyjne. Podstawą analizy były wyniki przeprowadzonych badań ankietowych metodą wywiadu z kwestionariuszem, w gospodarstwach rolników wykonujących usługi mechanizacyjne na terenie czterech gmin położonych: Baranów w województwie wielkopolskim, Bierzwnik – w zachodniopomorskim, Siedliszcze – w lubelskim i Strzyżów w podkarpackim. Prowadzona analiza w czterech regionach kraju nad usługami mechanizacyjnymi jest częścią badań, zapoczątkowanych na przełomie 2007/2008 w gminach, które charakteryzują główne typy rolnictwa w Polsce¹.

Wywiady w gospodarstwach wykonujących usługi mechanizacyjne przeprowadzono w 2008 r. na grupie 78 rolników – kierowników gospodarstw. Przy doborze obiektów kierowano się informacjami udzielonymi przez pracowników referatów rolnictwa urzędów gminnych oraz uzyskanymi opiniami rolników korzystających z usług mechanizacyjnych. Zebrane dane pozwoliły na pokazanie istniejącego potencjału usługowego tych jednostek – zasobów pracy i środków technicznych oraz nakreśleniu wielkości świadczonych usług mechanizacyjnych. Wyniki badań pozwoliły na nakreślenie głównych kierunków działalności usługowej w sektorze gospodarstw rodzinnych.

¹ Badania są realizowane w ramach tematu MNiSzW nr NN112 1319 33

Struktura podmiotowa wykonanych usług w badanych gospodarstwach

Badania pokazują, że gospodarstwa rodzinne stosują różne formy użytkowania maszyn i mechanizowania produkcji. Poza dominującą mechanizacją indywidualną, wskazać należy na pomoc sąsiedzką, prywatne usługi maszynowe oraz usługi świadczone przez jednostki kółek rolniczych (SKR/KR). Wartościowa struktura zakupionych usług na pierwszym miejscu wskazuje najem prywatny, jako dominujący podmiot usługowy, realizujący ponad 64% ogółu usług dla gospodarstw rolnych. Udział tej formy był najwyższy w gminie Strzyżów, wykazując nieznaczne regionalne różnice pomiędzy gminami (tab. 1). Porównanie wyników badań z lat 1987 i 2007, wskazuje na wyraźne kurczenie się sektora usługowego jednostek SKR/KR i wypełnianie tej luki przez najem prywatny oraz pomoc sąsiedzką. Wyniki z 1987 r. pokazują, że udział SKR/KR obejmował 79% struktury wartościowej nabywanych usług mechanizacyjnych, w 1996 r. – 20%, a w 2008 r. 8,7% [Radwan, Wadoń 2009].

Usługi świadczone przez SKR i KR utraciły swoją dawną atrakcyjność, co w dużym stopniu wynika z coraz lepszego wyposażenia gospodarstw rodzinnych w maszyny i specjalistyczny sprzęt. Z drugiej strony z wpływem lat pogarszająca się sytuacja ekonomiczno-finansowa SKR/KR była istotną barierą uniemożliwiającą zakupy nowoczesnych maszyn [Radwan 1999]. W rolnictwie (2007 r.) 12% gospodarstw miało własny kombajn zbożowy, co drugie – siewnik zbożowy, a co trzecie opryskiwacz i rozrutnik obornika. Należy jednak mieć na uwadze fakt, iż poziom uzbrojenia gospodarstw w maszyny i urządzenia różni się w badanych regionach oraz grupach gospodarstw. W kraju (2008 r.) zarejestrowanych było ponad 11,9 tys. placówek mechanizacyjnych – w ponad 99% prywatnych, głównie osób fizycznych i na 1 placówkę średnio przypadają 1,4 tys. ha UR [Rynek środków... 2009].

Potencjał usługowy gospodarstw świadczących usługi mechanizacyjne

W rozwoju gospodarstwa rolnego oraz uzyskania sukcesu zawodowego niezmiernie istotny jest poziom i jakość posiadanych zasobów ludzkich. W tabeli 2 przedstawiono wybrane cechy charakteryzujące rolnika oraz jego rodzinę w gospodarstwach świadczących usługi mechanizacyjne. Przeciętny wiek kierującego gospodarstwami wynosił 43 lata i był zróżnicowany, najstarsi rolnicy występowały w gminie Strzyżów, najmłodsi w gminie Baranów, w której najmniej członków rodziny zatrudniano przy pracach związanych z działalnością usługową.

W poziomie wykształcenia ogólnego, jak i posiadanych kwalifikacji zawodowych najkorzystniej wypadli na tle pozostałych gmin rolnicy w gminie Baranów. Z badań wynika, że średnio w

Tabela 1. Wykonawcy usług mechanizacyjnych w gospodarstwach rodzinnych – struktura wartościowa w 2007 r.

Wykonawcy usług	Grupy regionalne gospodarstw – ogółem =100 [%]				
	razem	Baranów	Bierzwnik	Siedliszcze	Strzyżów
Najem prywatny	64,3	65,9	62,7	63,5	67,4
Pomoc sąsiedzka	27,0	27,7	35,4	23,9	16,2
SKR/KR	8,7	6,4	1,9	13,6	16,4

Źródło: opracowanie własne.

Tabela 2. Charakterystyka zasobów i poziom wykształcenia kierowników w 2008 r.

Wyszczególnienie	Grupy regionalne gospodarstw				
	razem	Baranów	Bierzwnik	Siedliszcze	Strzyżów
Liczba gospodarstw	78	16	20	16	26
Średni wiek kierownika [lata]	43	40	42	41	48
Członkowie rodziny *	2,1	1,5	3,6	2,0	1,7
Średnia ważona**					
Wykształcenie kierownika gospodarstwa	3,44	4,11	3,10	3,50	3,15
Kwalifikacje zawodowe	2,54	4,13	2,20	2,35	2,28

* członkowie rodziny zatrudnieni przy pracach związanych ze świadczonymi usługami

** wykształcenie: niepełne podstawowe – 1, podstawowe – 2, zawodowe – 3, średnie – 4, wyższe – 5.

Kwalifikacje zawodowe: brak – 0, kurs kwalifikacyjny – 1, przysposobienie rolnicze – 2, zasadnicza szkoła zawodowa – 3, technikum rolnicze – 4, studia rolnicze – 5.

Źródło: opracowanie własne.

prezentowanej grupie prawie połowa kierowników prowadzących gospodarstwa wykazuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym, 40% - średnim, a pozostałe część - to wyższe i podstawowe wykształcenie. W regionie środkowo-zachodnim (gm. Baranów) występują najwyższe odsetki rolników z wykształceniem wyższym (24%) i średnim (63%). Najniższy wskaźnik wykształcenia charakteryzował gospodarzy w gminach Bierzwnik i Strzyżów, w których najczęściej było rolników z wykształceniem podstawowym oraz ukończoną szkołą zawodową.

Kwalifikacje zawodowe sprzyjają efektywnemu wykorzystaniu posiadanych zasobów wytworzonych gospodarstw. W badanej próbie 21% kierowników miało ukończone kursy rolnicze, 17% świadectwo przysposobienia rolniczego, ponad 20% – szkołę zawodową i 27% – technikum rolnicze. Wyższe wykształcenie rolnicze miał co dwudziesty rolnik. Wskaźnik poziomu kwalifikacji zawodowych, podobnie jak wykształcenia ogólnego był najniższy w gminach Bierzwnik i Strzyżów.

W tabeli 3 przedstawiono charakterystykę wybranych zasobów produkcyjnych gospodarstw i ich potencjał usługowy. Przeciętna powierzchnia gospodarstw usługodawców jest zróżnicowana regionalnie. Największy obszar uprawianych gruntów mają rolnicy w gminie Baranów (52,9), zaś najniższą – w gminie Strzyżów. Różnica pomiędzy średnią powierzchnią gospodarstw, a faktycznie uprawianym obszarem pokazywała, że w gminach Siedliszcze i Strzyżów usługodawcy dodzierżawili grunty o znacznie większym areale, jak w pozostałych gminach. Wyliczona średnia wielkość ekonomiczna gospodarstw jest najwyższa w gminie Baranów, zaś najniższa w gminie Bierzwnik. Usługodawcy w działalności rolniczej wykazywali zróżnicowaną intensywność wykorzystania ziemi. Najintensywniej gospodarują rolnicy w gminie Siedliszcze, mający relatywnie najkorzystniejsze warunki do produkcji roślinnej: na uzyskanie 1 jednostki ESU potrzebowali 1,1 ha UR, w Strzyżowie – 1,3, znacznie większa powierzchnia angażowana była w gminie Baranów – 2,1 ha i Bierzwniku - 3,0 ha UR. W gminach Baranów i Strzyżowie występowała najwyższa obsada zwierząt, (dominowała w nich hodowla trzody), a w gminach Bierzwnik i Siedliszcze, o niższej obsadzie bydło – z udziałem krów mlecznych.

Potencjał usługowy gospodarstw w liczbowym udziale maszyn przypadających na statystyczne gospodarstwo, najkorzystniej przedstawiał się w gospodarstwach gminy Strzyżów. Regionalne zróżnicowanie w uzbrojeniu gospodarstw – usługoborców w maszyny miało związek z charakterem produkcji rolniczej. Średnio na gospodarstwo przypada 2,3 ciągniki, najczęściej w regionie środkowo-zachodnim – 2,8 zaś na południu 1,9. Przeciętna moc ciągników w badanej grupie wynosił 70,8 KM, a przeciętny okres użytkowania wynosił od 17 lat w gminie Strzyżów do 25 w Bierzwniku. Kombajny zbożowe posiadało 83% usługodawców, a w gminie Strzyżów 92%, maszyny do koszenia i suszenia

Tabela 3. Wybrane zasoby produkcyjne gospodarstw i ich potencjał usługowy w 2008 r.

Wyszczególnienie	Grupy regionalne gospodarstw				
	razem	Baranów	Bierzwnik	Siedliszcze	Strzyżów
Średnia powierzchnia UR na 1 gospodarstwo [ha]	28,8	50,4	37,2	30,0	8,3
Faktycznie uprawiany obszar [ha UR]	33,9	52,9	38,3	39,9	16,6
Średnia wielkość [ESU/gosp.]	15,6	25,6	12,6	14,0	12,7
Obsada zwierząt w [SD/100 ha UR]	64,6	80,2	44,9	36,5	87,4
Średnia liczba ciągników/gospodarstwo	2,3	2,8	2,2	2,4	1,9
Średnia moc ciągnika [KM]	70,8	73,6	64,4	75,5	69,6
Średni wiek ciągnika [lata]	20	23	25	18	17
Wyposażenie w maszyny i ciągniki rolnicze [%]					
Kombajny zbożowe	83	88	85	63	92
Prasy rolujące lub kostkujące	65	63	55	69	73
Przewracarki i roztrzasczacze	73	75	45	75	92
Kosiarki rotacyjne	85	88	65	88	96
Siewniki zbożowe	94	88	100	94	92
Opryskiwacze	99	100	100	100	96
Rozrzutniki obornika	80	100	65	75	81
Kombajny i kopaczki do ziemniaków	70	81	75	38	81

Źródło: opracowanie własne.

zielonek – co trzecie gospodarstwo, a co drugie dysponowało prasą kostkującą lub rolującą. Średnio 94% gospodarstw miało siewnik zbożowy, a 99% opryskiwacz, natomiast sprzęt do załadunku oraz wywozu obornika – cztery na pięć badanych gospodarstw. Gospodarstwa regionu środkowo-zachodniego, których znaczne udziały powierzchni stanowią zboża i ziemniaki miały najwięcej kombajnów zbożowych i ziemniaczanych typu Anna i Bolko. W tym regionie, największy odsetek gospodarstw miało sprzęt do usuwania obornika (cyklop) oraz jego roztrząsania.

Region rozdrobnionego rolnictwa cechował wysoki odsetek rolników – usługodawców, mających kombajny zbożowe oraz urządzenia do zbioru ziemniaków. Jednostki prywatne świadczące usługi, zlokalizowane w tym rejonie, miały najwięcej maszyn do koszenia i zbioru zielonek, z uwagi na wysoki udział trwałych użytków zielonych. Gospodarstwa usługodawców w pełni wyposażone były w opryskiwacze i w znacznym zakresie w siewniki zbożowe. Miało to związek z wiodącym w strukturze upraw, udziałem zbóż.

Wielkość i struktura świadczonych usług mechanizacyjnych i ich udział w dochodach gospodarstw

Świadczenie usług mechanizacyjnych w pracach polowych, ma te zalety, iż pozwala rolnikom efektywniej wykorzystać maszyny, a w szczególności te drogie i o krótkim okresie użytkowania. Struktura świadczonych usług w tabeli 4 potwierdza występujące w gospodarstwach zapotrzebowanie na prace, związane głównie z użyciem specjalistycznego i drogiego sprzętu, kombajnów zbożowych, ziemniaczanych oraz urządzeń do zbioru słomy i siana. Taka struktura usług była również konsekwencją dużego udziału zbóż w strukturze zasiewów oraz malejącego arealu przeznaczanego pod pozostałe uprawy.

Analiza uzyskiwanych przez rolników przychodów z działalności usługowej wskazała, iż przeciętnie na gospodarstwo wynosiły one prawie 28 tys. zł w 2007 r. Regiony w których występuje najwyższa wartość tego wskaźnika obejmowały pas środkowo-zachodni gminy Baranów (ponad 38 tys. zł) oraz południowy – gminy Strzyżów (ponad 48 tys. zł). W pierwszym ze wskazanych regionów badania z 2007 roku wykazały najwyższy poziom wartości nabywanych usług na 1 ha UR, natomiast drugi region reprezentował rolnictwo rozdrobnione, w którym występował najwyższy odsetek gospodarstw do 5 ha, zwykle słabo wyposażonych w ciągniki i maszyny do prac polowych, a więc wykazujących dużą chłonność na usługi mechanizacyjne.

W grupie analizowanych gospodarstw ponad 85% z nich uzyskiwało przychody z wykonanych prac, związanych ze zbiorami ziemiopłodów, a pośród nich koszeniem zbóż kombajnami. Prace uprawowe (głównie orka oraz bronowanie), to druga grupa usług najczęściej nabywana przez rolników. Średnio co dziesiąta złotówka w strukturze przychodów, pochodziła właśnie z tych czynności usługowych. Prace te wymagają użycia głównie podstawowych maszyn rolniczych, dlatego najwięcej świadczy się ich w regionach, gdzie występuje najmniejszy odsetek gospodarstw z mechaniczną siłą pociągową. Prace chemizacyjne oraz siewu i sadzenia stanowią niewielkie odsetki świadczonych usług w analizowanych gospodarstwach. Ceny środków ochrony roślin w ostatnich latach wykazywały znaczny wzrost, co przełożyło się na ograniczenie stosowanych środków, a w niektórych

Tabela 4. Wielkość i struktura świadczonych usług w różnych regionach kraju w 2008 r.

Wyszczególnienie	Grupy regionalne gospodarstw				
	razem	Baranów	Bierzwnik	Siedliszcze	Strzyżów
Przychody z działalności usługowej [zł/gospodarstwo]	27 959	38 361	8385	8581	48 329
Udział poszczególnych usług [%]					
Zbioru płodów, w tym:	85,3	86,4	81,8	88,3	84,9
kombajnowanie	70,8	81,7	71,8	44,9	68,1
Zabiegi uprawowe	9,7	7,1	1,0	2,9	12,9
Siewu i sadzenie	2,2	3,1	15,2	2,3	0,2
Chemizacja	1,8	1,6	2,0	1,4	1,8
Transport rolniczy	0,4	1,3	0,0	0,1	0,0
Transport nierolniczy	0,4	0,5	0,0	4,0	0,0
Produkcja zwierzęca	0,2	0,0	0,0	1,0	0,2

Źródło: opracowanie własne.

gospodarstwach (zwłaszcza mniejszych obszarowo) na rezygnację z ich zakupu. Natomiast gospodarstwa większe obszarowo – wyposażone w opryskiwacze, nie wykazują więc zapotrzebowania na usługi chemizacji uprawianych roślin. Niski poziom sprzedaży usług siewu i sadzenia w większości regionów kraju (poza północno-zachodnim) wynika z dobrego zaopatrzenia gospodarstw w maszyny lub wykonywania ich w formie pomocy sąsiedzkiej. Usługi do produkcji zwierzęcej i transport rolniczy stanowiły znikome udziały w dochodach i występowały sporadycznie.

W 2008 r. ceny usług mechanizacyjnych w stosunku do 2007 roku wzrosły o 11%. W ostatnich 6 latach był to największy wzrost, w tym: w pracach polowych związanych robocizną pieszą – o 24,8%, a przy zbiorach płodów rolnych (o 14,1%). Najmniejszą dynamiką wzrostu cen charakteryzowały się czynności usługowe związane z siewem, sadzeniem roślin oraz orką [Rynek 2009]. Analiza cen świadczonych usług przez gospodarstwa pokazała dużą zbieżność z danymi podawanymi przez statystykę masową. Nieopodatkowanie świadczonych usług, z uwagi na ich nieewidencjonowanie w przychodach gospodarstw, nie miało wpływu na ceny tych usług w stosunku do zarejestrowanych jednostek usługowych. Przykładowo, ceny wybranych usług kształtowały się następująco: orka na poziomie 235 zł za 1 ha, koszenie zielonek – 77, zbiory zboża kombajnami średnio w badanych regionach – 297 zł, prasowanie słomy i siana – ok. 170. Kryterium ustalania opłaty za wykonanie usług w 55% wyliczano na podstawie zastosowanej przy pracach maszyny, następnie czasu wykonywanej pracy. Z kolei ok. 1/4 ankietowanych rolników przy wyliczaniu ceny za usługę uwzględniało rodzaj zastosowanej maszyny oraz użyty czas mierzony w motogodzinach. Zróżnicowanie regionalne pomiędzy badanymi gospodarstwami w zakresie stosowanych cen usług nie wykazywało różnic.

Rozwój przedsiębiorczości w usługach wśród rolników wynikał z potrzeby zwiększania dochodów przez dywersyfikację ich źródeł pochodzenia. Rolnicy wykonując prace przy większości usług, kierowali się również potrzebą racjonalizacji kosztów zastosowanego środka technicznego lub maszyny. W tabeli 5 przedstawiono opinie rolników, na ile ich działalność wpływała na uzyskiwane dochody. Średnie wartości wyliczone w gospodarstwach wskazują, na ich zróżnicowanie przestrzenne. Najwyższy wpływ z działalności usługowej na uzyskiwane dochody wykazali rolnicy w gminie Strzyżów, a najniższy w gminie Bierzwnik.

Pomimo, iż świadczony usługi mechanizacyjne przynoszą rolnikom korzyści, zaledwie 14% z nich zamierza w przyszłości je rozwijać. Największy odsetek respondentów dostrzegających zalety z prowadzenia działalności usługowej, występował w regionie środkowo-wschodnim (gm. Siedliszcze), a najmniejszy w części środkowo-zachodniej (gm. Baranów). Rolnicy nie planują nowych inwestycji, natomiast większość z nich (63%) zamierza w najbliższym czasie dokonać modernizacji istniejącego parku maszynowego. Co dziesiąty rolnik skłonny był zakupić maszyny w celu poszerzenia zakresu świadczonych usług.

Rolnicy pytani o przyszłość, w większości prognozują, iż prowadzona przez nich działalność usługowa pozostanie bez zmian. Co trzeci uważa, że będzie zanikać, a co dziesiąty twierdzi, iż będzie się rozwijać. Jako główne przeszkody w rozwoju tego dodatkowego źródła dochodu ankietowani wskazali zwiększający się poziom zmechanizowania gospodarstw rolnych (58% ankietowanych) oraz zmniejszającą się liczbę drobnych gospodarstw rodzinnych.

Opinie badanych gospodarzy, dotyczące wyboru najbardziej efektywnych form użytkowania maszyn są bardzo rozbieżne regionalnie. W gminie Baranów ankietowani wskazali na zalety zespołowego użytkowania maszyn, a w części południowej kraju (gm. Strzyżów) – działalności kółek rolniczych. W pozostałych rejonach badań (Bierzwniku i Siedliszcze), istnieje przekonanie o zaletach posiadania jedynie własnych maszyn w gospodarstwie.

Tabela 5. Główne źródła dochodów uzyskiwane przez usługodawców w 2008 r.

Wyszczególnienie	Grupy regionalne gospodarstw				
	razem	Baranów	Bierzwnik	Siedliszcze	Strzyżów
Udział przychodów z działalności usługowej w dochodach rolników [%]	16,9	12,75	5,8	16,4	28,3
Główne źródło dochodu rodziny w badanych gospodarstwach [%]					
Dochody z gospodarstwa	81	94	100	75	65
Dochody z działalności usługowej	3	6	0	6	0
Równoważne rolnictwo i usługi	9	0	0	6	23
Inne	7	0	0	13	12

Źródło: opracowanie własne.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzone badania pozwalają na sformułowanie kilku wniosków.

Stopniowa likwidacja spółdzielczych form mechanizacji rolnictwa (SKR i KR) przy jednoczesnym wzroście popytu na usługi rolnicze, powoduje potrzebę rozwoju prywatnych form świadczenia usług. Stwarza to szanse dla rolników poszukujących dodatkowych źródeł zarobkowania, mających na swoim wyposażeniu maszyny i sprzęt do obsługi gospodarstw, zgłaszających popyt na usługi specjalistyczne, ale również o szerokim zakresie prac polowych. Badania pokazują, że w gospodarstwach rolnych występuje duża chłonność na usługi mechanizacyjne, zarówno specjalistyczne, jak i podstawowe – z braku siły pociągowej oraz maszyn i narzędzi rolniczych.

W strukturze nabywanych przez gospodarstwa usług mechanizacyjnych, dominują prace związane ze zbiorami płodów rolnych, koszenie traw i zielonek oraz prasowania słomy i siana. W gospodarstwach bez siły pociągowej o mieszanych źródłach dochodów jest szerokie zapotrzebowanie na usługi.

Badania pokazały, że gospodarstwa rolne świadczące usługi mechanizacyjne prac polowych, mają na swoim wyposażeniu po dwa ciągniki oraz towarzyszące im maszyny i sprzęt specjalistyczny: kombajny zbożowe, a niektóre ziemniaczane, prasy do zbioru słomy i siana. Przeciętna powierzchnia użytkowanych przez usługodawców gospodarstw była regionalnie zróżnicowana – od 17 ha w Strzyżowie do 53 ha UR w gminie Baranów. Z wypowiedzi rolników wynikało, iż przychody z działalności usługowej stanowią przeciętnie ok. 1/6 dochodów z działalności produkcyjnej rodziny rolniczej.

Badani rolnicy w najbliższym czasie nie planowali zakupu ważniejszych maszyn, związanych z poszerzeniem działalności usługowej. Jako główną przyczynę podawali pojawiającą się barierę popytu na świadczone przez nich usługi. W kwestii dotyczącej efektywności stosowanych form użytkowania maszyn przez gospodarstwa, opinie rolników były podzielone. W większości uważali, że prywatna forma użytkowania maszyn rolniczych była najbardziej efektywną, dopuszczali jednak występowanie zespołowych form oraz funkcjonowania kółek rolniczych w rolnictwie polskim.

Literatura

- Radwan A.** 1999: Uwarunkowania działalności SKR i KR w zaopatrywaniu gospodarstw w usługi produkcyjne. [W:] Miejsce i rola Kółek Rolniczych w rozwoju wsi i rolnictwa. Krajowy Związek Rolników, Kółek i Organizacji Rolniczych, Warszawa, s. 48-54.
- Radwan A., Wadoń A.** 2009. Usługi mechanizacyjne w gospodarstwach rodzinnych w Polsce – aspekty ekonomiczne i organizacyjne. Wyd. PAN, *Rocz. Nauk Rol.*, seria G – Ekonomika Rolnictwa, t. 96, z. 3, s. 256-264.
- Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa. 2008: IERiGŻ, Warszawa, nr 34, s. 19-22.
- Rynek środków produkcji i usług dla rolnictwa. 2009: IERiGŻ, Warszawa, nr 35, s. 19-22.

Summary

The paper comprises an analysis of mechanization services provided by private entities (agricultural farms) for family farms in the form of hired labour and neighbourly help. The basis for analysis were studies conducted in 2008 on 78 farms in four communes (gminas) in Poland situated in regions with different economic and agricultural conditions. Field works concerning crop harvesting (cereal harvesting using combined harvester, grass and grassland cutting, straw and hay pressing) prevail in the structure of provided services. The studies confirmed that private units providing services are highly dispersed and have low technical potential. Under current conditionings, the services in the form of private hired labour and neighbourly help are the only alternative for mechanization services for family farms. The use of machinery and agricultural equipment by service providers outside their own farms improves their effectiveness and positively affects rational use of technical means.

Adres do korespondencji:

dr hab. inż. Andrzej Radwan, prof. UR
mgr inż. Aleksander Wadoń
Uniwersytet Rolniczy im. Hugona Kołłątaja w Krakowie
Instytut Ekonomiczno-Społeczny
Zakład Ekonomii i Polityki Gospodarczej
al. Mickiewicza 21
31-120 Kraków
tel. (12) 662 43 53
e-mail: andrzej.radwan@ur.krakow.pl